

ВОЛЬНАЯ Беларусь

Тыднёвік палітычны
і літаратурны.

Умовы падпіскі:

На год.....12р. —
Напоўгода.... 7р. —
На 1 мес.... 1р. 50к.

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: г. Мінск Захараўская, 18. Тэл. 776.

Перамена адрэсу 50 к.

Год выдання II.

№ 16. 1918 г.

5-го мая

1918 г. № 16.

Хрыстос васкрос!

«Васкрэсеніе дзень, прасьвяцімся таржэством і друг друга абымем! Рэцям браці, нівявідзяшчым нас і тако вазаніім: Хрыстос васкрэсе із мертвых, сьмерцю сьмерць папрау і сущым ва грабех жы вот даравау.»

Так, ва-ісціну так: і сущым ва грабех жы вот (жыцце) даравау. Паустала к жыццю і наша айчына, наша балькаўшчына Беларусь. Больш за трыста год нававала над ёй сьмяртэльная ціша, і ворагі нашы па перабой цвярдзілі, што Белая Русь памерла і ні васкрэсьне ніколі. Але жыватворны дух адвечнаго жыцця завітаў і над ёю. Белая Русь уваскрэсла і цвёрда стала на грунт дзяржаўнай нязалежнасці. Ужо, накрытая буйністай збавынаю, шуміць і руіцца нашая нівя. Ніхай жа расьце і буйнее, ніхай красуе і сьлее на шчасьце й на долю, ва карысьць ды на спажытак нашаму народу!

Толькі дзяржаўная нязалежнасьць прынясе нам збавенне ад гістарычных мук і нацыянальнаго зьдзеку. Толькі у пяшчотах нацыянальнай культуры мы адтрымаем магчымасьць стаць побач з асвеченымі народамі Эўропы. І хоць зьяўляюцца яшчэ Хомы нівярныя, хоць палюхаюць нас няснай будучынай, але вялікая вера наша у перамогу жыцця. Нацыянальнасьць — рэч німірушчая, нацыянальнасьць — гэта крыніца жыцця, пачатак поступу, культуры і безмежнаго развіцця. Нацыянальнасьць — само жыцце і яго нісьмяртэльнасьць у межах нашаго ўвучення. Жыве нацыя — жыве і чалавечтва.

І калі устае с цішы прамінулых вякоў беларуская дзяржаўнасьць і калі адваўляецца яе калішняя слава і паустае Белая Русь, дык грудзі нашы напаяюцца адным жаданнем, адным маленнем: верую, Госпадзі, — памажы майму няверыю! А «вз сей день его же сотвори Господь, возрадуемся и возвеселимся въз оны!».

* * *

Z.

«Хрыстос васкрос!» — калісь званы зьвінелі; Званыцы усе цяпер асірацелі.
Німа званоу — на кулі пераліты,
Разносіць сьмерць на сьвет, жудой спавітмы.
Увесь Божы сьвет напуюнены атрутай, —
То ні Хрыстос, а крыж Яго пакуты...

«Хрыстос васкрос!» — то одгукі сталеццяу, Іх у школе вучаць на т' малыя дзеці.
Сьвятыя словы — зык пустэлі дзікай, Іх ні прымаюць у грамадзе вялікай.

А мо' цяпер, посьля сусьветнай мукі, Да брата брат працягне шчыра рукі
Ды шчыра скажа: «Годзі сьмерці, сьлез! Браты!.. Хрыстос васкрос!»

Ясакар.

Вялікодныя, або вачобныя песьні.

Дзень добры дзень, пане гаспадару!

Хрыстос васкрос — Сын Божы!

Да цераз поле да шырокае,

Хрыстос і т. д. за кожным вершам.

Да цераз межы залаценькія

Ішлі-цяклі вачобнічкі

Да пыталіся слаунаго пана,

Слаунаго пана, пана гаспадара.

Да чым жа ен уславіўся?

І дабром сваім і дваром сваім.

Вамятаюць дварэ ўсе павім пяром,

Усе павім пяром, залатым крылом.

Стаўляе сталы ўсе цісовыя,

Засьцілае сталы ўсе кітайкаю,

Усе кітайкаю, ўсе зяленаю;

Стаўляе кубкі ўсе срэбляныя,

Налівае кубкі зяленым віном,

Зяленым вінам, чорным пивам,

Чорным пивам да салодкім медам.

Зяленае віно — пану гаспадару,

Чорнае піво — для жаны яго,

Салодак мядок — для яго дзяток.

Дай табе Божа, пане гаспадару,

Да піво варыць да сына жаніць.

Гарэлачку гнаці — дачку аддаваці.

Дай табе Божа, пане гаспадару,

І у каморы і у аборы;

Гдзе гара — там жыта капа,

Гдзе лог — там сена стог.

Пане гаспадару, ні кажы нам іці,

Ні кажы нам іці, кажы надарыці.

Да нашы дары ні вялікія:

Вачобнічкі — ні дакучнічкі,

Раз у год ходзіць да Бога просяць.

Пачынальнічку — па двістнічку,

Старшаму пняцу — да кану яйцау,

А кашаланосу да пірог к носу.

Хрыстос васкрос — Сын Божы!

Нроша, пане гаспадару!

(Чачот).

Ніхай жыве Нязалежная Беларусь!

Зьмест № 16: Хрыстос васкрос; Хрыстос Васкрос, верш Ясакара; Вялікодныя, або вачобныя песьні; Заміж фальстона, апавяданне Міхайкі Гадні; Сьвято апавяданне І. Жыўіцы. Кроніка, Вершы і д.

* * *
Да на поплаўцы да на мураўцы,
Вясна красна на дварэ!
Там дзяцінка да каня пасе,
Вясна і т. д. за кожным вершам.
А дзеванька абедась нясе.
Сядзьма мы паабедайма,
Паабедашы пагаворыма.
Загадаю табе сем загадак.
Калі адгадаеш, то мая будзеш,
А ні адгадаеш — ні мая будзеш.
— Да што бяжыць да без поваду?
Да што расьце без караню?
Да што чорна да ні чэрнячы?
Да што бело да ні белячы?
Да што рабо да ні рэбачы?
Да што сіне да ні сінячы?
Да што зялёна ні зяленючы?
— Што-б я была за такая панна,
Каб загадак да ні разгадала?!
Вада бяжыць без поваду,
Камянь расьце без караню,
А жук чорны да ні чэрнючы,
Лебядзь белы да ні белячы,
Дзяцял рабы да ні рэбачы,
Воблако сіне да ні сінячы,
Трава зялёна ні зяленючы.
Вясна красна на дварэ!
(З Мікалаўшчыны, Мен. павет.)

* * *
Пасярод пакоя да стаяла ложа,
Хрыстос васкрос на увесь сьвет!
На той ложы сьпіць паніч гожа.
Хрыстос і т. д. за кожным радком.
Сьпіць гадзінку, сьпіць другую,
На трэцію прачынаецца,
У сваіх служак да пытаецца:
— Служкі ж мае вярвенькія!
Ці паузыходзілі да на небі зоры?
Ці залажоны вараныя коні?
Я паеду к цесьцю у госяці,
Ні так у госяці, як на сьвіданне,
К сваей паненцы на заручанне.
У майго цесьця злоты вароты,
Тын тынаваны, двор мулеваны,
Сады, прысады панасаджаны,
Марскія пташкі папрынаджаны.
Усхадзілаш шура-бура,
Сады, прысады паварочала,
Марскія пташкі паразгоньвала.
Зажурылася сьлічна паневка.
— Да ні журыся сьлічна паненка!
Сады, прысады папрыскажваем.
Марскія пташкі папрынаджваем.
Сады, прысады наліваць будзем,
Марскім пташкам насыпаць будзем.
Сады, прысады да вадзіцаю,
Марскія пташкі да птаніцаю.
Хрыстос васкрос на увесь сьвет!
(Адтуль жа)

* * *
Пасярод двара да стаяла вярба,
Да на той вярбе — залатая кара.

Прыляцелі тры пташчкі, чарненькія, як
галачкі,

Узялі тую кару пашчыкіталі,
Пашчыкіталі да пакідалі.
Вышла-выбегла сьлічна паненка,
Узяла тую кору пазьбірала
Да у хустачку завязала,
Айцу й матцы да ні паказала.
Паказала тром злотнічкам,
Тром злотнічкам да работнічкам.

— Ах, мае ж вы злотнічкі,
Скуйце ж вы мне тры надобачкі!
Першы надобак — залаты кубак,
Другі надобак — залаты персьцянь,
Трэці надобак — руцьвяны вянец.
Залатым кубкам мед-віно піці,
Залатым персьцяням да мяняціся,
Руцьвяным вяном да вянцаціся.
Вясна красна на дварэ!

(Адтуль-жа).

О йшлі, брэлі валачобныя,
Валачобныя людзі добрыя.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Шталіся, пыталіся
Ды таго сяла, ды таго двара.

Хрыстос і т. д. за кожнымі двума
вершамі.

Ды таго двара ды Дземянаго:
Ці дома, дома сам пан Дземя?
Ен хоць й дома ды ні кажацца,
Ды ні кажацца, прыбіраецца.
Надзеваець ен куны-соболяі
Й надзеваець ен кунюю шубу.
А патам таго сам пан Дземя
Ні мары многа ды дары скоро.
Узяшы сулейку ды у клець па гарэлку.
Ты, хадзяюшка, свае дзельцо знай:
Скавародку у печ, па каубаску у клець,
Кожнаму пяцу па краснаму яйцу,
Пачынальнічку хопь і парачку.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!

(Манастирычын. паражыя, Мотціса,
павет., Мавіа. губ.).

А што у полі рана гукало?
Рана гукало жыто густое.
Яно гукало чэснаго мужа:
Ой, чэсны муж, сам пан (імя гаспадара).
Ні магу стаяць — каласы дзяржаць,
Колас клоніць — сукалено ломіць,
Саломіну трэсьціць.
Пастой, пастой, жыто густое!
А с панядзелку на усю нядзельку
Сабяру на цябе я жней маладых—
Жней маладых — сягоня залатыя.
Частыя ясны зоркі... бі,—
А часцей таго... на землі.
Во шырок-вісок месяц на небі,—
Шырэ, вышэ стагі на гумне.
А на том гумне, на (імя гаспадара).
А патам таго сам пан (імя гаспадара)
Па гумну ходзіць ды Бога хваліць:
Слава табе Вышняму Богу,
Што есьць с чаго піва варыць,
Піва варыць, сыту сыціць,
Во сыту сыціць, во гасьцей паіць,
Во і тых гасьцей валачобнікаў!
Валачобныя людзі добрыя,
Яны год у год павалочуцца,
Яны год у год — на Вялікадня.

(Адтуль-жа).

Па вуліцы па шырокай,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Ідуць, гудуць валачобнічкі;
Яны ідуць шатаюцца,
Шатаюцца, пытаюцца
Таго сяла вялікаго,
Таго двара багатаго,

Таго хадзяіна туруватаго.
— Пане хадзяіна, ці чуеш ты,
Ці чуеш ты, ці відзіш ты?
— Пана хадзяіна дома нетуці,—
Паехаў ен у новы горад,
У новы горад суды судзіці,
Суды судзіць ні вялікія,
Ні вялікія, ні малыя:
С пакоу, с паноу па ста рублеў,
А з мужыка па капяшцы.—
— Пане хадзяіна, ці чуеш ты,
Ці чуеш ты, ці відзіш ты?
Прышлі к табе сenni госьцікі,
Сenni госьцікі-валачобнічкі,
Гэта сьвято сьвяткуючы,
А другога дажыдаючы,
Суса Хрыста зьвялічаючы,
Цябе с празьнікам паздраўляючы.
Пане хадзяіна, ні вялі таміць,
Ні вялі таміць, прыкажы дарыць!
Нашы дары ні вялікія:
Механомы — мерку жыта,
На шпілечку кусок сала,
У лукошачко — пару яец.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!

Хрыстос васкрэс!

(с. Данькава, Смален. пав.).

Заміж фэльетона.

Апаведанне па заказе.

(Тэмаць запазычаны).

— Даволі! — сказаў цьверда радактар.—Наперад ні дам больш грошай.
Даючы Вам грошы наперад за Вашу літэратурную працу, я прывучаю Вас да гультайства.

— Толькі сягоння хоць троху!—пра-
сіў я.

— А ні... Я досіць даваў Вам грошай
за Вашы апаведанні, што вы меліся на-
пісаць, і да гэтай пары яны ўсе ні на-
пісаны.

— Так то так, пане рэдактар...Але-ж
грошы надта мне патрэбны цяпер, пе-
рад сьвятам, а ахвота да пісання ні за-
ўсюды бывае,—сказаў я.

— Гэтак толькі гультай гаворуць...
Вось што я Вам скажу, пане Галка... К
заўтрашняму сьвяточнаму нумэру напі-
шыце якое вяселае апаведанне, і я Вам
дам аванс.

— На заўтра?!—з задзіўленнем запы-
таў я.

— На заўтра,—спакойна казаў рэдак-
тар.—А поўначы пойдзе у друк, да 11½
мне прынясьце гатовую рэч. Маю 5-ю
гадзіну... Яшчэ есьць час. Ні роман які я
заказываю Вам, а апаведанне... Будзе
це мець грошы,—раптам скончыў ен.

Я паглядзеў на рэдактара: залезная
цьвердасьць была выяўлена на яго тва-
ру (о, я ведаю упартасьць яго!). Гава-
рыць болей было лішне. Я зрабіў кіс-
лую міну і сказаў: прашчайце, пане рэ-
дактар! іду пісаць,—і вышаў на вуліцу.

— Піражкі гарачыя!—крычаў малец-
прадавец і падышоў да мяне. Я мацнуў
у адной кішэні, у другой—пуста, чыста...

— Ні люблю гарачых піражкоў.—
сказаў я, глынуўшы сьліну і бордзінька
пайшоў уперад. Дарогай я думаю, аб
чым мне пісаць апаведанне—аб гара-
чых піражках, ці аб гэтай старэнькай

жебрацы, на каторую я, задумаўшыся,
амаль ні спаткнуўся, ці мо' аб маея сяр-
дзітай жонцы?..

Вось я і дома. Ціхінька, у галешах,
пашоў я проста у свой габінэт, сеў пе-
рад сталом і, гледзючы на зяленае сук-
но, стаў абдумываць тэмаць.

... Лагодны мароз шчыпле кончыкі
вушэй, пісаў я. «Сонейка толькі што
праснулася і ніхвоча устае з-за лесуса
сваея пасьцелькі. Неба чыстае, яснае, і
на душы так ясна, пакойна...»

— Міхась, дзе ты?—данесся голас
жонкі. Мусі па маея шапцы, што забыў-
ся я ўзяць с сабой, яна дагадалася, што
я дома.

— Дай мне грошай. Трэ ісьці у ме-
сто, німа што зрабіць на вячэру,—сказала
яна, вялікай сваея фігурай зьвяіўшыся
на парозі габінэту.

— Падыдзі сюды, даражэнькая мая,
—саладка сказаў я,—я хачу табе нешта
сказаць.

Я абхапіў яе стан і як—мага ласка-
ва прэгавару: «міленькая мая! Ні маю
сягоння грошай я а ні грошыку»...

Выцягнуўшы губы, я хацеў пацала-
ваць яе, а яна—плясь сваея пухлай ру-
кой мне па губе...

— Сядзі без вячэры!—срдзіта кінула
яна мне і моцна стукнула за сабою
дзвярмі.

Я толькі аблізаў губы і ўсе ткі з ней-
кім аблягчэньнем уздыхнуў. Я думаю: па-
кінулі мяне у спакою.

Ціха. Во зараз прыдзе шчаслівая
думка, прыгожы малюнак... Дзынкнуў
званок... Некаго упусцілі... Ідуць да мя-
не... Уходзіць кравец Шлема Юдалевіч.

— Паночку! Можна пан быў бы ла-
скаў даць мне троху грошай... за пашы-
ты сурдуд? Мне трэ' ехаць у Вільню, каб...

— Ні маю я грошай,—суха абарваў
я і паказаў пусты портманэт.

Кравец ні здаваўся і ўсё лез у вочы.
Я зьмяніў палітыку і загаваруў ласкава:

— Дарагі Шлемка, заўтра будуць гро-
шы. Бач—пішу у газэту, адтрымаю за
гэта... Тут і аб табе будзе сказана, і я
напісаў: «Да маладога пісьменніка пры-
шоў раз яго кравец Шлема»...—Відзіш,
пападзеш, Юдалевіч, у літэратуру... А
толькі сягоння дай мне спакой, мне до-
раг час.

Вышаў Шлемка. Я сказаў служанцы,
каб нікога ні ўпускала, а ішла ўсім,
што гаспадара німа у дому.

Ну,—думаю,—можна ціпер займусь
працай. Прачытаў я апошнія радкі на-
пісанаго: «На душы ясна, пакойна», і да-
даў: «мысльі, як чароуныя матылькі, мі-
гацяць». А у галаве маея наадварот: ўсе
застыло, быцым хто ўліў туды сталяр-
скаго клею. «Што-ж далей?» пытаўся я у
сябе...

Хаця я захаваў сябе у сваея крэпась-
ці-дому ад гасьцей з надворку, але ні
захаваў сябе ад майго 5-і гадоваго сын-
ка... Ен убег у маю станцыю, улез на
мой пісьменны стол. Посьля, трасучы мя-
не за рукаў, тонінька стаў прасіць:

— Татачка, намалюй мне сьвінку с
парасятамі!..

Я ні зьвяртаў увагі і стараўся запі-
саць новую ідэю, што найкім дзівам пры
такіх варункх прышла мне у галаву.

— Намалюй... с парасятамі! заенчыў
зноў сыноч, пацягнуўся на стала і пера-
кінуў атрамэнтніцу на стол...

— Сам ты парася!—з гневаў ускочыў

я, у момэнт схапіў малога шкодніка, запэцканай у атрамэнці ручкай яго пэцнуу яго па носі ды, як самаварчык, перад сабой панес яго, плачучаго, і аддаў матцы.

На табе твае золатко! — буркнуў я.

— Давеу да сьлез і аддае мне! Сам няньчыся, — прашыпела яна і ўсе-ткі ўзяла.

Вярнуўся я да свайго стала; выцер плямы і сеў зноў працаваць над сваімі паперамі. Дарэмна я парываўся напісаць раптам што-нібудзь падобнае да сьвя-

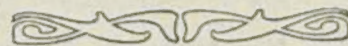
точнаго вяселага апаведання — нічога ні выходзіло, бо ў душы стоўпіліся сьлезы жалю і нейкай злосьці. Глянуў я на будзільнік — 10!.. Толькі поутары гадзіны асталося, — я нічога ні зрабіў. Раптоўнай хваляй па твару і ўсяму целу разьлілося цяпло... Я устаў ад стала, адразу сеў, зноў ускочыў і... кінуў працу.

— То выбачайце ж, шануюны рэдактар! Ні пасылаю я Вам заказанага апаведання, але пасылаю мае апаведанне

аб тым, як я пісаў па заказу і чаму ні напісаў.

Ні кідайце яго ў свой кошык, бо вы маеце перад сабой ні выдуманнае ў цішы габінэту апаведанне, а самую натуральную праўду, горкую, а для каго мо' і сьмешную праўду з жыцця беднаго пісьменніка.

Міхалка Галка.

Сьвято.

Грыневіч ішоў ужо трэці дзень. Ісьці было лёгка, вольна. Насустрэч дзьмуў цёплы вясновы ветрык, слонейка ласкава ўсьміхалася з неба, ногі ступалі цвёрда, ні сьлізгаючыся на апаўшую, чарнеўшую ад гною, дарогу.

Абапал шырокай ракі, па якой пралігаў «зімнік», ўзносідзіся ў гару высокія, аж пад небо, як шапкай пакрытыя цёмна-зялёнымі хвоямі, берагі. Чырвоныя з зелянаватымі плямамі абрывы гор выглядалі вясёла, асабліва з леваго боку, залітае слонцам.

Але Грыневіч ні ўважаў на ўсю гэту пеквату.

Ён як бы ні чуў цёплага дыхання ветрыку, ні бачыў слонечнай ўсьмешкі, і ішоў, гледзючы сабе проста пад ногі, — як машина. Прапушчаў часамі фурманкі, якія абганялі яго ці пападаліся насустрач, нічога ні адказуючы на прывітанні ўздакоў ды ішоў далей, ні паднімаючы галавы.

Яму аставалася прайсьці да бліжэйшай вёскі ішчэ дванаццаць вёрст, ногі пачыналі прыставаць ад доўгай, ад самаго цёмна, безушынай хады, але ні гэта займала яго думкі. Хада — ні навіна для «пасяленца». Ні першы раз праходзіў ён у гэты самы час і па гэтай жа дарозе, мяркуючыся па пасьці ў Качуг на сплаў, а адтуль, наняўшыся асначом на барку, зноў спусьціцца ў ніз, аж да Якудка, па вяснавой вадзе. Ён думаў сабе аб другім.

Наогул, ідучы ён любіў думаць, і дзеля гэтаго цураўся таварыства ў дарозе.

У поўнай адзіноце, нікім ні перабіваньня, а ішчэ мэрам разавочаньня мернасьцю хады, думкі, легкія, кароткія, ні чапляўшыя пачуцьця, песным роям круціліся наўкол галавы і гэта было надта прыемна. Часамі ўгледжвалі сабе пад ногі, часамі сьлепа глядзеўшымі перад сабой вачыма, часамі высьвістываючы пад нос нейкую песню, ні далятаўшую да вушэй, ён ні заўсёды здолеў-бы сказаць, аб чым думае.

— Проста думаў, бо гэта было прыемна, а аб чым — ні цікава.

Сягоння была Вялікая Субота. Заўтра павінен наступіць першы дзень Вялікадня, каторы ў Сібіру ні прыносіў Грыневічу ніколі той вясёласьці, ані ўрочыстага настрою, як векалі дома. Праўда, здаралася часамі і павясяліцца дні са лва, са тры у нейкай дзіраўні, пападаючы прыпадкам у «гулянку», гойдаючыся з дзеўчатамі, голасна сьпеваўшымі смутныя сібірскія песні, на «качулі», трапляючы з моладзью на «сьмятку», — з гатаваннем яец, гарэлкай, музыкай, скокамі, дзе нібудзь на вярхолку ачышчанай слонцам ад сьнегу і ўжо крыху зялёнай гары, высока над ракою, але ўсё гэта ні пакідало ўражэньня на даўжэйшы час.

Задумаўшыся аб прычынах гэтаго і параўноўваючы сібірскія сьвяты з сваімі, Грыневіч наволі акунуўся ў рой успамінаў аб мінуўшчыне. Як і заўсёды, яго думкі ў дарозе і ўспаміні гэтныя былі кароткімі, прыляталі і зьнікалі без усякаго парадку і гатовы былі што момэнт разліцецца, каб толькі хто ці што папрабавала іх спалохаць.

...Раптам спаміні вышліў астрог. З высокаю мураванаю

сьцяною наўкруг, з нівядзікімі здаля вакенцамі, с чатырма вежамі на рагох і пятай — з высокім шпіцам — на сярэдзіне, — увесь белы, пад шырокім чырвоным дахам, абсажаны навокал вясёлымі зялёнымі дрэвамі, ён, як вылізны грыб, стаў на гарэ і панаваў адтуль над горадам.

Маленькім хлопчыкам Грыневіч баяўся яго, бо убачыў, як адзін раз з-за яго цяжкай жалезнай брамы выйшла шарэнга шэрых людзей. Ногі нікарых бразгалі грубымі жалезнымі ланцюгамі, с пад маленькіх круглых шапак сьвяціліся, на палавіну абголеныя, голавы. Твары у людзей былі пахмурныя, вочы с-пад ссунутых броў паглядалі коратка і як бы калюча. Аслупянелы, баючыся глядзець на гэтых людзей і ні сьмеючы апусьціць шырока раскрытыя вочы ў землю, перастаў Грыневіч, пакуль каля яго ні прайшла ўся шарэнга і потым, падганяны нейкім страхам, пабег дамоў і с таго часу ўжо баяўся астрогу.

Маладым чалавекам ўступіўшы пад цёмныя скляпенні астражнай брамы, каб на доўга ні выйсьці з-за яе, Грыневіч прыняў гэта, як нешта яго ні абходзячае. Усе думкі яго былі ішчэ тамака, с таварышамі на волі, а на тое, што здарылося, ён па просту ні зьвертаў увагі. Астрог ўжо даўно стаўся ў яго мыслях простым пунктам, на якім раней ці пазьней на нейкі час выпадало затрымацца. І — толькі.

Праўда, потым перажытыя дні паказалі Грыневічу, што астрог ні пазваляе так ніважаа адносіцца да сябе нікому. Ні раз сэрца яго гатова было разарвацца ад болю, што ні можа выскачыць ўслед за думкаю за граты, ў нішчыню чароўнай вясновай начы. Ні раз да болю ў пашчэнках, моцна сьціскаючы зубы і мружучыся так, што аж балелі вочы, стаўся потым Грыневіч заціснуць мазгі, каб яны, зрабіўшыся меншымі, ні давалі прастору думкам... Так, астрог умеў даймаць, умеў паказаць сваю сілу!

І аднак, успомніўшы цяпер аб астрогу, Грыневіч нібыто нават пашкадаваў аб ім. Усё-ж такі гэта былі лепшыя годкі! Каб вярнуць іх назад, з іх ідэалізмам, з іх напалавіну дзяцінным нізнаёмствам с сьветам і верай у трыумф добра, — у канцы, каб вярнуць зноў тую Голгофу, што давала столькі перажыткаў, ён ахвотна адступіўся-б ад сваёй нуднай, безчыннай сібірскай волі.

І ішчэ што даўбы астрог: гэта злучэньне с сваімі, пакінутымі тамака ў родным месці — маткай і сястрой. Быў ішчэ брат малюпацінькі, с круглымі шчочкамі і вясёлымі чарнушкамі-вочкамі, якія зайлзавелі пры разставанні, калі маленькія ручкі моцна абхапілі шыю Грыневіча, але ён, пакінуты безклопатным ніразумным дзіцяцёю, ні быў так блізкі, як матка і сястра. Шчыры прыцель ад тых дзён, як Грыневіч пачаў сябе помніць і апыкун да самай разлукі, — матка, і выглядаваная ім на руках, перажыўшая з ім шмат дамовых радасьцяў і ніўзгод, легкая, як козачка, быстрая, разумнінькая дзіцячынка — сястра, былі той сілай, каторая заўсёды цягнула яго дамоў. Для іх ён ішчэ трымаўся за жыццё ў гэтай ніпрыветнай, суровай і страшна маркотнай сібірскай глушы, дзеля іх толькі браўся за ўсякую работу, каб мець право напісаць ім праўду, што ні ў чым ні мае нідастатку і часамі паслаць ім маленькі падаруначак.

Было ішчэ каханне, якое, адзеленае ад роднаго краю тысячаі вёрст, цэлыя годы білося ў прадсмертным скананню, перамагло яго і асталася,—але толькі як вялікі, ясны ўспамін.

За сям'ёй і каханнем дамоў цягнула Грыневіча ішчэ грамадская праца, але яна была тым паветрам, без каторага цяжка, але неяк можна было трымаць, замеяючы жыццё—друкам, а чынасьць—цяжкаю фізічнаю працай.

...Збіваючыся, круцячыся, як рой выселых мушак, віліся думкі, напамінаючы то дзяцінныя годы, то даўнейшых прыцяляў у нібезпечнай патаёмнай працы, то астрог, то школу, то сям'ю, то ссылку. Грыневіч ні убачыў, як увайшоў у ваколіцу вёскі, хаця для гэтага яму прышлося ўзыйсці, на абсажанаму хвойкамі ўз'ездзе, на высокі бераг, дзе стаяла вёска. Галасы дзяцей, бегаўшых па вуліцы, прабудзілі яго ад думак і адразу напамінілі, што трэба негдзе знайсці начлег і падумаць аб ядзе.

II.

Доўга аб тым, куды зайсці, Грыневіч ні разважаў. У кішэні яго ляжало пятнаццаць рублёў, а з грашмі, як ён ужо пераканаўся, ў ва ўсюкую хату прымуць. Як раз другім с краю стаяў нечы на нова пабудаваны двор з высокімі, сібірскага кшталту, на дэве вясніцы, варотамі і шырокаю форткаю. У гэты двор Грыневіч і зайшоў.

На ганку новай, з памалёванымі у нябескі колір акіяніпамі, хаты, яго спаткала сама гаспадыня, каторая, відаць было, толькі што адарвалася ад нейкай работы, каб паглядзець, на каго так моцна брэша прывязаны каля сьвірна сабака.

Змерыўшы адным быстрым, власцівым для сібірскіх кабетаў, поглядам нізнаёмага ёй чалавека, гаспадыня стаяла моўчкі, чакаючы, што ён ёй скажа.

Асьвечаная счыраванымі праменьнямі схіленага на захад слонца, высокая, поўная, праўдзівая загладуха—кабета, яна з сваёй высока паднятай, у белай наметцы, галавой, с крышачку халодным і кніпкватым сьветам ў вачах, здавалася тут праўдзівай гаспадыняй, царыцай гэтай загарады. Грыневіч зьняў шапку і пакланіўся.

— Добры вечар, хазяюшка! сказаў ён.

— «Ждраштуиш! Чё шкажыш?»—атказала гаспадыня, выгаваруючы словы сваёй сібірскай гутаркай.

— Занаचाваць думаю у вас, калі пазволіце.

— А ты ц'іх будес?—запыталася гаспадыня.

— От Марковых,—назваў Грыневіч тую вёску, ў якую быў прыпісаны на пасяленне.

— А у Марковых ц'іх будес?—пыталася далей кабета, выяўляючы звычайную у сібіракоў підаверчывасьць да нізнаёмых людзей.

— Да я політэскай, разве ні відіш, хазяйка,—адазваўся ужо крыху злуючы Грыневіч, катораму гэтыя выпытванні на кожным начлезі ўжо апрыкрэлі.

— А, ну-к чё, проходи начой,—сказала разам—упаўніўшая сябе ў асобе нізнаёмага чалавека, гаспадыня і ўступіла праз адчыненыя дзверы ў хату, прапускаючы за сабой—гатоваго ўжо, разлавацца, начлежніка.

Шырокія, з вялікім, на чатыры створы, «італьянскім» акном, сені, каторымі ўся будыніна пераадзелалася на дэве палавіны—хадзяйскую і для гасцей, ішчэ раз прыпомнілі Грыневічу, што заўтра—сьвято. На-нова пабеленыя сьлены і жалезная печка і ачышчаная ад саломы падлога проста блішчалі ў насоўваючымся пра вакно змроку і сьведчылі, што хата мае добрую гаспадыню. Звычайнага лахмонця, якое заўсёды вісіць на ўбітых у сьцяну «спічках», тутакі ні відаць было і толькі каля самага ўвойсця ў сені вісела на калочках на сьцяне конская збруя,—тры хамуты і шлей ў поўнай спраўнасьці. Усё гэта Грыневіч прымеіў адным вокам, адразу, толькі пераступіўшы парог і зачыніўшы за сабой дзверы. Гаспадыня нават ні пачакала, пакуль ён скіне с плеч сваю шапку і раззіраецца і—«чога ні сказаў ты, так як бы яго

і саўсім ні было, пашла сабе далей на хадзяйскую палавіну, дзверы ад якой стаялі расчыненымі. Але Грыневіч гэтым ні мала ні змуціўся, ані стрывожыўся, добра ведаючы, што сібіракі многа слоў траціць ні любяць. Ён паволі зьняў катомку і палажыў яе на стаяўшы у правым кутку, каля вакна, куратнік, зьняў шапку і павесіў яе на адзін калок, потым павесіў свой «азям» на другім калку, добра выпер аб лежачы пад дзвярыма бярозавы мацік свае, намочыны ў дарозе, «чагі» і тагды, ўступіўшы ў хату, сказаў, хаця нікога ні было відно: «Здравствуйте!»

Хата, у якую ён ўступіў, была досыць вялікая. Малеваная цёмнаю фарбаю перагародка, пачынаўшыся ад дзвярэй, дзяліла яе на дэве палавіны. У гэтай палавіне, у каторую увайшоў Грыневіч, каля сьцяны, у якой былі прасечаны дзверы, стаяло ложка, далей каля дзвух надворных сьценаў стаялі лэвы, а у левым кутку, над абразамі, стаяў, накрыты на палавіну белым абрусом, стол.

Адказ на сваё прывітанне Грыневіч пачуў з другой палавіны, с так званай «куці», гдзе гаспадыня, мусіць, нешта перамывала, бо адтуль чужен быў пляск вады і бразганне спущанай у ваду глінянай пасуды.

— «Проходи, посиди!»—адказала яму гаспадыня, каторая толькі адна была ў хаце. Грыневіч аднак ні сеў, але падыйшоўшы да дзвярэй, якія вялі ў кудь, запытаўся ў гаспадыні, стаяўшай каля стала с пасудай: «ні ні можна было-б, хадзяюшка, чайку или поёсть чого нибуть у вас дастань?»

— Пойсь?—адварнула да яго гаспадыня,—чэ-с я тебе дам пойсь,—у наш вить пошт?

— Ды і у мяне с'ягодня пост, хадзяюшка, бо ад самага цемна ішчэ нічога ні ўкусіў, аж живот надыгнуло—засьмелўся Грыневіч, ні адыйходзячы ад дзвярэй.

— Вохт мне, батюски!—здзівілася гаспадыня,—экій ты, паря, и ни шкажал, сто с утра неёл. Ну, посиди, я тебе рёдечки ш квашам излазу, а потом и чай будем пить.» А потым, раптам ўспомніўшы, запыталася: «ты может в баню пойдёс? Вон напротив улицы, в ней как раз теперь музыки. А послё бани и пойсь дам,—дадала яна, як бы угаварываючы Грыневіча ні адмоўляцца ад лэзні.

Прапазыцыя пайсці ў лэзню спадабалася Грыневічу, і ён, ні разводзячы аб гэтым далей гутаркі, папрасіў сабе ў гаспадыні венік, бо хацеў папарыцца і пашоў, накінуўшы на плечы «азям» дзеля таго, што ўжо зьвечарэло і на вуліцы было халаднавата.

— «Пар в баню!» сказаў ён, пераступаючы высокі парог, напоўненай пякучым парам і еткай горкасьцю нівышшаўшага саўсім дыму, маленькай курнай лэзёнкі. Праз густую, акутаўшую усё, пару ні можна было разабраць, колькі чалавек мылося ў лэзні, але Грыневіч дагадаўся, што іх было толькі двое, хаця на яго прывітанне адазваўся толькі адзін голас с палатак, адкуль чуваць было хвастанне венікам.

— «Милости просим! Кто это, Захар Митрич, ты?»—пачуўся адтуль крыху грубаваты, але прыемны мужыцкі голас.

— Не, гэта я; папрасіўся на начлег, дык вот хадзяйка мне сказала, што у вас ёсьць баня!..—выясніў Грыневіч абмылку атказаўшага яму чалавека.

— А, гость будеш!—сказаў той самы голас с палатак,—праходи, праходи, баня хорошая, пару многа, толькі гарчит маласьць,—рановата шкутали. Ты, Федьча, дай ему сачку, скончыў гаспадар,—(гэта быў ён) і зноў пачаў хвастацца венікам.

«Федьча», да катораго ў часе гэтай гутаркі ўсьпеў прабрацца Грыневіч, аказаўся ні хланчуком, як выснаваў сабе Грыневіч з яго імяні, сказапага гаспадаром, але чалавекам каля поўсотні гадоў, з маршчыністым тварам і пачынаўшай сівець клінчастай бародкаю. Гэта быў так сама гаспадар з вёскі, але жыў бедна, бабылём, часта наймаўся да другіх на работу і ў лэзню ўпрасіўся так сама, ні маючы каго, каб «шкутаць» сваю, разваліўшуюся ад ніужывання, лэзёнку. Ён

моўчкі, ні устаючы с тапчана на каторым мыўся, падаў Грыневічу дэравянную судзінку для мыцця і, матнуўшы галавой, сказаў толькі адно слова—«там», паказуючы гэтым, дзе трэба шукаць воду.

Вымыўшыся і адзеўшыся, выйшоў Грыневіч, як прышоў, адзін з лазні, у каторай ён доўга раскошываў цяплом, ажыўляўшым усе жылачкі яго, змучанага сямідзённай хадой ад цемна да цемна, цела. На вуліцы ішчэ ні саўсім сыям-пело, але на белявым небе з'явіліся ўжо ў некаторых мейсцах бледныя зоркі. Гварны вясновы дзень у вёсцы заціх. Ні зыйшоўшы яшчэ з зямлі сьнег блішчаў сваёй цвёрдай скарлупкаю на полі за пераплотамі агароду, дзе ў далі, за ракой, насунуўшыся, стаялі пацямнеўшыя горы. Далёгі глухаваты шум скінуўшага с сябе зімі сон ручая, сьведчыў аб нідалёкім, праз тры дні два—тры, трыумфе вясны.

У хапе, куды ні сьпешаючы, набіраючы сабе поўныя грудзі ішчэ ні саўсім астыўшага ад дню, сьвежага паветра, пайшоў Грыневіч, ён застаў ужо сьвятло. Маленькая лямпачка на сьцяне кідала скупаваты сьвет на стол, на каторым стаяў кіпеўшы самавар, высокі «тувіз» с пад квасу, тры кубкі, міска с пёртай рэдэкаю і ляжаў нівялічкі баханок хлеба. Гаспадар, выйшоўшы з лазні раней за Грыневіча, сьдзеў ужо за сталом і наліваў сабе квас з высокага тувіза. Гаспадыня стаяла каля дрэўлянай лежанкі, прымацаванай да печы, каторая адным сваім бокам выступала з-за перагародкі на сьвятліцу, і зьбірала нейкія рэчы.

— «С лёгкім паром»—прывітала яна Грыневіча, і ні чакаючы яго падаякі, запыталася далей:—«ну, харасо мылша, мой хажыін гавары: рана шкутали?»

— Спасіба, хадзяйка, баня харошая і саўсім нігоркая,—атказаў Грыневіч, хочучы падзякаваць гаспадыні і разам, пахваліўшы, заступіцца за яе перад гаспадаром, відаць зрабіўшым дагану жонцы.

— Ну, штупай к шталу, поужнай. Хажыіна ні зді—он у мяня пошной, севодня говет,—сказала гаспадыня і зноў адвярнулася да свайго дзела—зьбірання сабе бялізны.

Прывітаўшыся за руку з аглядзеўшым яго цікавымі вачыма гаспадаром. Грыневіч сеў за стол і падсунуўшы да сябе міску с пёртай рэдэкаю пачаў, з апэтытам галоднага ўвесь дзень чалавека, есьці, вяртаў атказваючы на распытванні гаспадара.

Гаспадар быў моцны, шырокагруды, ў поўнай сіле малады чалавек. Круглаваты твар яго а нівялічкімі вусамі і спакойнымі, шэрымі вачмі, ні здаваўся ані пекным, ані ніпрыемным і выдаваў вялікую сілу, поўнае здаволенне усім і крышачку флегматычнасьць. Ён паволі, нібыта і ні надта цікавіўся, распытываўся у Грыневіча аб тым, адкуль ён родам, даўно жывець ў засланны, дзе жыў і як жыў і далей аб усім падробна.

Гаспадар кротка пытаўся, Грыневіч, ужо прывычаны да гэтых допытаў сваёй шасьцігоднай сібірскай практыкай, атказваў так сама ў кароткіх словах, і гутарка мабыць скоро скончылася б, каб у не ні ўступілася гаспадыня, каторая так само схадзіла намыцца і цяпер, уся расчыраванушыся ад жару, села за стол выпіць шклянку гарбаты. Яна так весела загаварыла да Грыневіча—халадок ў ачах прапаў і замяніўся цяпер сьветлымі іскрачкамі,—што ён пачуў сябе як-бы ў ўласнай хаці і зрабіўся больш словаахвотным. Расказаў уважна слухаўшым яго людзям аб сваім горадзе, аб сваіх родных, аб некалькіх выпадках на выгнанні і мусіць гаварыў бы ішчэ доўга, каб гаспадыня ні перарвала яго устаўшы ад стала:

— «Ну, тапер пуссайце, музыкі! Буду убирать шштола»,—сказала яна, паднімаючы за ручкі самавар.—Ідзіце адпачыць крыху.—дадала далей на свойму і вынесла самавар у «куць».

Кароткае заклапатанне Грыневіча, падумаўшага, куды яму легчы, развязаў гаспадар, сказаўшы, ўстаючы з лавы, што, мусіць, Грыневічу прыдзецца легчы ў сенях на куратніку. Бо

у летняй хаці ложка заняты яго хвораю маткай, аб каторай гаспадыня ўспамінала, сядзючы за сталом, і насіла ёй гарбаты.

Калі Грыневіч ужо лёг адпачываць, палажыўшы сабе пад бок свой азім, а ў голаў катомку,—на парозе с хаты у сені паказалася гаспадыня.

— А цябе трэба разбудзіць «к жаўтэнай»? Гдзе ўз будить! Поди жавтра рана ўйці жахочыш?—сказала яна, ні то пытаючыся, ні то проста, так сабе, каб ішчэ пагаварыць аб нечым. На атказ Грыневіча, што заўтра ён у дарогу ні пойдзе, але і на заўтраную так сама ні хоча ісьці, а лепі адпачне, гаспадыня зьвярнулася да яго з нічаканай просьбай:

— «Ты вот чё жджелай, паря, позатуста! Мне ахота шхаджыць в цэрках с мужиком, так я тебя разбузу, ты постереги избы—та. И маменьки зделас чё-нибудь, пить ей падаш, чёлі, там. А я сказала, стоб она тебя не боялася,—ахотыла гаспадыня сваю просьбу.

На гэта Грыневіч згодзіўся, і гаспадыня, падзякаваўшы яму, ні перашкаджала далей заснуць.

III.

Прачнуўся Грыневіч пачуўшы, што нехта яго трасе за плячо. Адплюшчыўшы вочы, ён убачыў гаспадараў, мужа і жонку, ужо саўсім адзетых, каб ісьці у царкву. На двара за вакном гулка баякалі званы. Гаспадыніна рука трасла яго за плячо, а гаспадар стаяў падаль і прылягаў усміхаўся.

— Эх тебя ражашпало!—сказаў ён с кароткім сьмяшком.—Ну, паря, мы пойдём в церкву, а ты тут домовничай, не спи. Мамка воды может попросит, так подаш.

— Добра, — сказаў ужо саўсім ачнуўшыся Грыневіч,—ідзіце з Богам, а я спаць ні буду.

— «Проссай!»

— З Богам!

Перад тым аднак, як выйсьці, гаспадыня зазірнула у летнюю сьвятліцу, дзе лежала хворая матка. «Мама,—сказала яна голасна,—мы пайшлі ўжо, а тут с табой Мікалай застаецца». Мікалаем звалі Грыневіча, аб чым гаспадыня даведалася ішчэ з вечару з гутаркі за гарбатай. У адказ ёй пачуўся слабы старушачы голас: «добра, дачушка, ідзіце, а я і адна пабуду!»

Кінуўшы ішчэ раз прыветліва да яго галавою, выйшла і гаспадыня. Грыневіч астаўся адзін на ўсю хату с хвораю старушкай.

Тое, што ён пачуў перад выходам гаспадыні, яго і здзівіло і страпанне зацікавіло і...можа абрадавала,—у гэтым ён ні пасьпеў ішчэ разабрацца.

— Бабка гаварыла на беларуску! Словы, якімі яна зрабіла свой адказ нявесты, зьвінелі, як тмя, каторымі ён думаў. Адкуль тут яго родная мова? Каб выясніць хваляўшыся яго розум пытанні, ён бы ахвотна пашоў у тую сьвятліцу, дзе лежала матка гаспадара і пачаў бы з ёй гутарку. Але баяўся, будучы чужым чалавекам у хаці, гэта зрабіць, каб ні напалохаць старушку.

Заснуць, канечне, цяпер, нават каб і схачеў, ён бы ні мог і ляжаў на сваім куратніку, прыслухоўваючыся да усіх шорахаў і робючы ўсёякія дагадкі, каторыя ў хуткім часе так перапляліся адна з другою, а потым зьліліся з другімі абразамі, што, Грыневіч зноў забыўся аб мейсцы і варунках, у якіх ён знаходзіўся і толькі думаў.

Доўгі, цяжкі кашаль з летняй сьвятліцы, у якой лежала зацікавіўшая яго старушка, распалохаў думкі Грыневіча. Падумаўшы, што ён цяпер можа запатрабавацца якая небудзь помач, і што гэта можа найлепшы выпадак, пры якім найзручней з ёй разгаварыцца, ён саскочыў с свайго мейсца на куратніку і, знайшоўшы у поцемку дзьверы, зайшоў у памешканне старушкі. Тая-ж самая лямпачка, якая сьвінела пры вячэры, стаяла цяпер тутакі на стала і, с прыкручаным кнотам, давала ішчэ меней сьвету. Так сама, як і у гаспадарскай сьвятліцы, тут каля сьцяны, у якой былі дзьверы, стаяў

ложак, а на ім Грыневіч убачыў накрытую цёплай і лёгкаю «ушканьай» коўдрай, лежачаю, с чорнай хустачкай, завязанай на галаве, старушку.

— Можа вам чаю трэба, бабулька?—запытаў ён, ішчэ ні адышоўшы ад парогу.

— Вадзі... дзеткі...падай, вунь...на стала...—пачуў ён перабіваны кашлям адказ.

Пакуль старушка піла падавую ей разсалоджаную воду, Грыневіч разглядаў яе высахшы ад старасці і нядугу зморшчаны твар. І дзіўная рэч,—у рысах, ніколі ні бачанага дагатуль твару, ён убачыў нешта знаёмае, даўно-даўно ўжо бачанае і мілае.

Прыймаючы с сухой, пачарнеўшай ад веку і трыцы, рукі ніданіты кубак с салодкай вадой, Грыневіч раптам успомніў другое абліччо, так падобнае да гэтага і у такіх самых варунках.

На старым, аббітым пры пераездах с кватэры на кватэру, аблысеўшым ад доўгай службы, ложку, ляжыць, укрытая дзьвюма саматканымі коўдрамі, старушка. Сударагі доўгаго, цяжкаго ўстрыманаго кашлю варушаць рукамі, якія, выпянуўшыся с-пад цяжкіх коўдраў, дарэмна стараюцца ўтрымаць каля засмажанах вуснаў кубак с салодкай гарбатай.

Каля ложка стаіць хлопчык гадоў дванаццаці і, бачучы бабуліну беспомачнасьць, бярэцца ёй памагаль. Адна рука асьпіражва падтрымоўвае бабулічыну галаву, а другая бярэцца за кубок... «Дзякуй, дзетачкі»,—чуе хлопчык за сваю ўслугу...

— «Дзякуй, дзеткі»,—пачуў Грыневіч ставячы ніданіты кубак на стол. «Такі гэты кашаль нядступны,—хадзіць ні дае, ані ляжаць».

Цяпер Грыневіч ужо ні баяўся патрывожыць старушку. Ён сьмела падыйшоў да ложка і запытаўся с спачуццём у голасе:

— «А ці ж даўно нядужае бабулька?

— «Якая мая хвароба, дзеткі... Вось ўжо веку дажыла мусіць. Тады лягу,—тады лягу... А усё толькі адзін кашаль і даймае, старасць мусіць».

— Хіба ж вам так шмат гадоў бабуля?

— «Ой, шмат-шмат! Усіх і ні ўпомяну.. Ну, вось сам палічы, калі радзілася я за два гады перад першым паўстаннем...»

— Скуль жа, бабуля, ведаеце аб паўстанні?—ухапіўся Грыневіч за гэтыя словы, якія маглі быць ніццю, што прывяла б яго да высьвешчанага пытаньня.

— Паўстанне... дык яно ж каля нас было... Ішчэ мой нябошчык бацька гэтых паўстанцаў у лесі хаваў,—лясьніком служыў у князя...

— Якім жа спосабам вы, бабулька, сюды папалі,—ні з бацькам за паўстанне?

— Не, не, што ты, дзеткі! Якім там з бацькам, за паўстанне, бацька-ж мой у паўстанні саўсім ні быў,—запярэчыла жыва старушка, як бы баялася, што яе нябошчыка бацьку і сапраўды могуць саслаць ішчэ у Сьбір разам з ёю. «Гэта я з мужам сюды прыйшла, з мужам, з мужам»,—тлумачыла яна Грыневічу, стараючыся адхіліць нібезпэчнасьць, вісеўшую над дарагім, жывым у яе галаве, ценим.

— А муж ваш як сюды папаў? запытаўся далей Грыневіч.—І ці даўно?

— «Муж?—адазвалася адразу паспайнае і пасмутнеўшая старушка,—а муж, так сама даўно... От Васіль, гэты сын, што тут жыве, ішчэ тагды ні радзіўся, ён радзіўся ўжо як мы тут вось гадоў пражылі, а яму ўжо можа пад сорак гадоў будзе... Мужа, дзеткі, заслаці сюды за мяне, нівіннаго дзеткі, за мяне. Бачыш, я тагды, хопя двух дзетак ўжо мела, але маладая кабета была. А у нашаго пана нябошчыка аканомам быў пан Ігнацы, зухаваты такі паніч,—Бог яго ведае скуль родам. Дык вось гэты пан Ігнацы, дай Бог яго душыцы спакой, і прычапіўся да мяне с сваімі залётамі. Куды-б я толькі ні паткнулася с хаты, ці у царкву, ці у поле тут і ён с сваімі залётамі. А я свайго Васільку любіла і на ніякаго паніча ні праменяла-б. От і даў мне Бог дурасці: узяла ды і наскардзілася адзін раз Васільку свайму на паніча. Ён і ускіпеў, і раз паніча пры людзях аблаяў, а потым узяў ды у карчме пахваліўся, што адвучынь гэтую панскую пугу на чужых жанок замахавацца... А потым знайшлі паніча каля лесу на дарозе... забітаго... Як ехаў ноччу у свайго каламашацца, там нехта стрэліў з лесу і забіў... Ну і прычапіліся да майго Васіля,—ён жа часам і с стрэльбай хадзіў... Так і засудзілі на пасяленне. От і я з ім пайшла»,—скончыла старушка сваё апавяданне.

— Бабулька, а дзе вы тагды жылі, як гэта здарылася? запытаўся з жывасцю Грыневіч.

— У Грычыне, можа чуў калі, дзеткі?

— А!.. і Грыневіч запнуўся на поўслове. Не, ні чуў, бабулька, і не ведаю,—направіўся ён праз момант—ні чуў, ні чуў...

У гэты самы час першы гук царкоўнаго «чырвонаго» звону вылінеў с-пад нізкіх арак старой дрэўлянай званіцы і панёсся па сьвеце, абвешчаючы вялікую радасьць, перамогу праўды над крыўдай, добра над злом, духа над пелам.

— «Вось ўжо і у званы бяюць»,—пачуў праз звон у вушах Грыневіч слабы старушчы голас. «Хрыстос ўваскрэс, дзеткі!»

Ні ведаючы, што робіць, стаўшы перад ложкам на каленні, ён пачаў цалаваць гэтую маленькую, сухую, пачарнеўшую руку, якая ніхавька дакранулася да яго пры словах вялікоднаго прывітаньня. Тутак, у страшнай сьбірскіх самоне, ён знайшоў родную душу. На гэтым ложку перад ім ляжала сястра яго роднай і так кахаўшай яго да самай сьмерці бабулькі, ад каторай ён ні раз чуў апавяданне аб гэтай прапаўшай Бог ведае гдзе у далёкім Сьбіру «другой бабульцы».

Сьлёзы, німа ведама ад чаго выплывушы з вачэй і капнуўшы на руку старушцы, выклікалі у яе спачуцце да ніякамога ёй «пасяленца». Другая рука ласкава апусьнілася на гэтую чужую галаву, гору каторай было бліжэй і зразумелым для старушкі.

— «Нічога, нічога, дзетачкі, ні плач! Ішчэ малады. Ішчэ Бог пазволіць убачыць сваіх»,—панешала яна Грыневіча, слухаўшаго гэтыя словы у нейкім поўзабыцці.

І. Жывіца.

КРОНІКА.

Беларуская Гандлёвая Палата на Украіне. 24-го красавіка Народны Сакратарыят зацьвердзіў статут і асабісты склад Беларускай Гандлёвай Палаты на Украіне. Палата мае мэтай наладзіць аб-

мен тавараў паміж Беларуссю і Украінай і першым чынам арганізаваць закупку хлеба і дапамагаць перавозцы яго і іншых прадуктаў для Беларусі.

Старшынёю Палаты зацьверджан вядомы проф. беларус М. Даўнар-Запольскі. Сярод сяброў Палаты шмат вядомых камэрцыйных беларускіх дзеячоў і,

паміж іншым, п. Бурчак, быўшы кіеўскі гарадзкі галава, беларус.

Беларуская выстаўка у Вільні. Сёлет у палавіне маю мае быць у Вільні выстаўка старых беларускіх культурных памятнаў Вільні і Менску пад загалам «Цайтунг дэр 10 арм.» пры дачыненню беларускіх вучоных і спецыялістаў. На

ей будучь паказвацца цікавыя рэчы этнаграфічна-гістарычныя, паміж іншым, адзін у сьведзі збор рукапісных, дрэварытных і штыховых антымінсаў №180. На выстаўцы маюць быць экспанаты с Слуцку і іншых бакоў Беларусі.

Мэморыял земляўласніку на Беларусь. Земляўласнікі на Беларусі паслалі да нямецкага ўраду мэморыял, у якім, паміж іншым, кажуць: «Калі-б нямецкае войско ні окупавало нашага краю, усе-б мы дачакаліся загібелі, страцілі мянны і жыцця. Жывом надзеяй, што міравы трактат адарве нас ад Расіі і злучыць з гістарычнай Літвой пад абаронаю Нямеччыны... Паварот да стасункаў папярэдніх быў бы найвялікшым нішчаснем, якое-б магло нас спаткаць».

Беларускія ясельі. Пры беларускай пачатковай школе на Камароўцы (Залатогорская, 2) на гэтых днях маюць адчыніцца ясельі для грудных дзяцей беларусаў.

Школьная Рада прымушана была нізкладна пачаць арганізацыю ясельі дзеля таго, што гострая галадоўля сярод беларускай беднаты змусіла матак падкідываць сваіх дзяцей у школу, якая мае пры сабе сталоўку, але для дзяцей большага узросту.

Гомельшчына. Згодна з пастановаю украінскай цэнтральнай рады, Гомельскі павет прылучан да Украіны.

З Гомельскага, Новазыбкаўскага, Пінскага, Рэчыцкага і Мазырскага паветаў робіцца асобная губерня—Гомельшчына.

Беларусна-Украінскія граніцы. 19-го красавіка адбылося ў Кіеві першае афіцыйнае пасяджэнне прадстаўнікоў ураду Украінскай народнай рэспублікі і ураду Беларускай народнай рэспублікі дзеля разгляду пытання аб устаўленні граніц паміж рэспублікамі. Ад Украінскай народнай рэспублікі былі: Ліхнякевіч, Сьвідэрскі і Пегроўскі, а з боку ураду Беларускай рэспублікі: Цьвікевіч і Рак-Міхайлоўскі.

На пасяджэнні разважаліся гэтакія пытанні: 1) прынцыпы, якімі павінна кіравацца камісія пры устаўленні дзяржаўных граніц; 2) мапа, якая камісія будзе кіравацца пры устаўленні граніц і 3) аснаўныя пункты на захадзе і усходзе, якія будуць лічыцца канечнымі пунктамі граніц.

Посля дэбатаў, згадзіліся на пункт першага прынцыпа за аснаўны прынцып—этнаграфічны, але ў цесным звязку з прынцыпам географічным і эканамічным. На пункце 2-му старшыня беларускай дэлегацыі (Цьвікевіч) заявіў, што ён будзе кіравацца мапаю проф. Карскага, выд. 1917 г. Украінская камісія, у прынцыпі нічога ні маючы проціў мапы Карскага, заявіла, што яна, апроч таго, будзе кіравацца сваімі этнаграфічнымі, эканамічнымі і др. мапамі.

На пункце 3-му да аканчацельнае згоды яшчэ ні прышлі.

Даведаўшыся з газет аб гэтых перагаворах, сябры Рады Беларускай народнай рэспублікі ў Менску выказвалі свае ніздавальненне і нікаторыя прапанавалі вярнуць сваю дэлегацыю назад, перапыніўшы іх работу ў гэтай справе. Ці будучь зроблены практычныя крокі ў гэтым сэнсі—німа ведама.

Курсы беларусазнаўства. Адчыненыя на ініцыятыве беларускай субкамісіі па справам народнае прасветы пры менскай гарадзкой думе, курсы беларусазнаўства [Захараўск., 43] карыстаюцца вялікім успехам. Запіс на курсы с кожным днём павялічваецца. У ліку лектараў курсаў значацца вядомыя палітычныя і культурныя беларускія дзеячы, як А. А. Смоліч, Я. Варонка, Я. Лёсік, проф. Масоніўс, вуч. гімн. Ленкоўскі, Кодзіс, Аўсянік і шмат інш.. Склад слухачоў самы разнастайны: старыя і маладыя, студэнты і вучні, малаграмацкія і з універсітэцкай асветай. Большасць слухачоў—беларусы, затым ідуць: жыды, вялікарусы, украінцы, палякі і інш.

Беларуская Рада і Менская гарадзкая дума. Думскі сен'юрэн-конвэнт пастанаўіў выклікаць з Рады свіх прадстаўнікоў у ліку 10-ці чалавек з Беларускае Рады па прычынам прынцыпальнага характару.

Дамініканскі касцёл у Менску. пабудаваны 265 год таму назад і забраны пад казармы б. віленскім генэрал-губэрнатарам Мураўёвым у 1869 г., хутка стане зноў святайняй для каталікоў. 24-го красавіка касцёл прывялі да парадку і высьвяцілі. Цяпер разбіраюць столі, што былі прыроблены для казармаў. Будучь зроблены сьценныя малюнкi і фрэскі. Усе работы па аднаўленьню касцёла аплачываюцца з дабравольнай складчыны каталікоў. Найбольш працы на усё гэта дакладае ксёндз Усас. Набожэнствы пачаліся с пачатку красавіка.

Старыя людзі апавядаюць, што касцёл гэты пабудаван на ахвяры, прызначанай для гэтай мэты. Была вайна з Масквою, і войско беларускае ахвяравалася зладжыць на святайню на залатоўцы с коньскага капыта, калі возьмуць перамогу над Маскоўшчынай. У войску былі каталікі і праваслаўныя, дзеля гэтаго святайня павінна была моць два прэстолы: каталіцкі і праваслаўны.

Цэны на харчовыя прадукты ў Менску, 16-го красавіка:

1 хунт хлеба	— 2р. 20к.
— — солі	— 1р. —
— — рыбы	— 4р. 50к.
— — каўбас. пр.	— 4р. 50к.
1 кв. малака	— 1р. 50к.
10 яец	— 5р. 50к.

20-го красавіка:

1 нівяліч. мерка	морквы 6р.
— —	буракоў 6р.
— —	салаты 8р.

24 — 25-го красавіка:

чорны хлеб	— 1р. 80к.
сало	— 9р. 80к.
каўбасы	— 4р.-7р.

29-го красавіка:

цяляціна	— 2 ¹ / ₂ р. хунт
сыр	— 15-16р. шт.
яйцы	— 3 ¹ / ₂ р. дзес.
масло	— 12р. хунт.
шынка	— 6р. —
малако	— 1 ¹ / ₂ р. кв.
парася	— 25р. шт.
каўбаса	— 5р. хунт.
сало	— 7 ¹ / ₂ р. —
дровы бяроз.	— 30р. воз.
сено	— 14р. пуд.

Хлеб ад 20 красавіка выдаецца па боках цаною 66 к. хунт; прыватная прадажа хлеба забаронена. Цэны на кватэры зменьшыліся чужь ні на палову. Гэта дзеля таго, што з Менску выехал шмат ўселякаго народу—ваенных, чыноўнікаў і 35.000 душ запісалася на работы ў Нямеччыну. Толькі гарадзкая Дума павялічыла арэндную плату за гарадзкія кватэры на 15% [1].

«Юбілейны дом». у Менску (пабудаваны ў памяць ушанавання 300-леція царств. дому Раманавых) у хуткім часі пераходзіць пад загад Беларускаго Прэдстаўніцтва, дзе мае быць злучана шмат культурных беларускіх інстытутаў: бібліятэка, чытальня, кнігарня, паменшканне для Беларускай Рады і інш..

Менская беларуская вучнеўская Грамада налічвае цяпер каля 328 чалавек. За старшынню Грамады на апошнім пасяджэнні выбран Т. Кіркевіч, таварышам Н. Лабаноўскі, сакрэтаром—Т. Калітоўская. У летку Грамада маніцца рабіць экскурсіі па Беларусі дзеля азнаемлення с краем і сабрання этнаграфічных і літаратурных памяткаў і т. падоб.

Беларуская народная музыка. Проф. менскай кансэрваторыі Н. А. Вятат збірае народныя беларускія песні, баллады, быліны і наогул усе кшталты народнай песні і музыкі. Увесь сабраны матэрыял будзе потым апрацаваны.

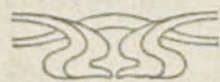
У будучыне мае адбыцца канвэрт, праграма якога будзе складацца толькі з народных песняў і музыкі Беларусі.

Беларуская працоўная каленія. Школьная рада беларускай школы № 28 на Камароўцы (Менск, Залатогорская, 2) арганізуе працоўную каленію для дзяцей беларусаў школьнага узросту. Пад каленію нанялі дом і зямлю на т. з. архіерск. дачы. Дзеці будуць самі абрабляць зямлю пад кіраўніцтвам настаўніц.

Зроблены заходы, каб Гарадзкая Дума асцягавала грошай на ўтрыманне ка-

дзёні. Школьная Рада зьявляецца да усіх інстытутных і прыватным асобам з гарачаю просьбаю падтрымаць грашма, інвентаром і насеннем гэтак добрае на-чыннанне. Ахвяры просяць пасылаць па гэткаму адрасу: Залатагорская, 2; А. Мазіноўскай.

Майская раніца.

У небе бездонным, дзе хмаркі купаюцца
У зодзіці яркіх лучоў,
Вольныя песьні што дзень разліваюцца,
Чуюцца крыкі стрыжоў.
Ціха трапечуцца лісьціці зялёныя,
З ветрыкам мову вядуць;
Вішні, узняўшыся белай каронаю,
Быццём дзяўчаты пьвітуць.
Поўніцца запахам воздух, ўліваюцца
У грузь жыватворным віном,
Мыецца краска расой, ушраецца
Сонейка цеплым лучом.
Хмарка за хмаркай пльвучь, лёгкакрылая,
Ціхай задумай паўны.
Эх, як прыгожы вы, раніцы мілыя,
Сьветлыя мары вясны!

* * *

Усьміхнулася, праясьнілася
Глыб бездонных небацоў,
Ясным сонцам асьвятлілася,
У тканку лёгкаю акрылася,
Чуць-чуць значных аблакоў.

Як прад шлюбам маладая,
Прынідзелілася яна
І на землю пазірае,
Усюды жыцце выклікае,
Піхай радасьці паўна.

А з зямлі ёй на спатканне
Песьні жаваранкі шлюць
Ад усходу да зьмяркання,
І ласы ёй ў прывітанне
Вярхавінамі гудуць.

Якуб Колас.

3 Беларускаго слоуніка.

А.

Абакула —	— обманщикъ.
Абакуліваць —	— обманывать.
Абяцалло —	— азбука, алфавитъ.
Абяцаллавы —	— азбучный, алфавитный.
Аблік (ад лік) —	— черты лица, видъ.
Абсалюцыя —	— отпущеніе грѣховъ.
Авантура-нік —	— шалость, авантюристъ.

Аустэрыя —	— гостиница.
Ауцэнтык —	— письмен. подлинникъ.
Ауцэнтываваць —	— свѣрятьсѣ подлинникомъ.
Агрыст —	— крыжоунікъ.
Агрысьнік, агрыстовы —	— " —
Адамашка —	— шелковая матерія съ узорами.

Адыстар —	— тоць-вѣ-тоць.
Ажына-нік —	— ежевика.
Азарт-оуны-оуна —	— вспыльчивость, вѣй, во.

Акавітка —	— водка, настоен. на кореньяхъ.
------------	---------------------------------

Акраец хлеба —	— краюха хлѣба.
Аksamit —	— бархат.
Акторка —	— дѣйствительная владѣлица или наслѣдница имѣнія.

Актыкацыя —	— признаніе вѣ судѣ какой либо дѣловой бумаги.
-------------	--

Актыкаванне —	— явка, записъ документа.
---------------	---------------------------

Алекцыя —	— избраніе.
Алѣсісты —	— болотистый.
Альос —	— топь, зыбкое мѣсто.
Алягорыка —	— умничанье.
Алягорны —	— говорящій замысловато.

Амбарас —	— хлопоты.
Амбіт-ка —	— спѣсивецъ, гордычка.

Амбітны —	— недоступный.
Амшара, амшарына —	— мѣсто, поросшее мхомъ.

Амшарышчо —	— обширное мѣсто, поросшее мхомъ.
-------------	-----------------------------------

Амшыць —	— окопаты мхомъ.
Андрамоны —	— тряпье.
Анівэзь —	— нисколько, — никакимъ образомъ.

Аномнась —	— недавно, на дняхъ.
Апараты —	— хоругви церковныя.
Аплікант —	— ученикъ пры адвокатъ, писецъ свѣрхъ штата.

Апрабацыя —	— одобреніе, утверждение.
-------------	---------------------------

Апрабованы —	— подтвержденный.
Апшыт-аван —	— выгнанный сослужбы.

Аркуш, аргуш —	— листъ бумаги.
Аржаны —	— ржаной.
Артыкул —	— статья, членъ, параграфъ. Артыкуль — символа вѣры.

Арцабы —	— шашки.
Асьпід-ка —	— злой-я.
Атава —	— вторично отрошенная трава.

Арцабы —	— шашки.
Асьпід-ка —	— злой-я.
Атава —	— вторично отрошенная трава.

Арцабы —	— шашки.
Асьпід-ка —	— злой-я.
Атава —	— вторично отрошенная трава.

Арцабы —	— шашки.
Асьпід-ка —	— злой-я.
Атава —	— вторично отрошенная трава.

Арцабы —	— шашки.
Асьпід-ка —	— злой-я.
Атава —	— вторично отрошенная трава.

Арцабы —	— шашки.
Асьпід-ка —	— злой-я.
Атава —	— вторично отрошенная трава.

Арцабы —	— шашки.
Асьпід-ка —	— злой-я.
Атава —	— вторично отрошенная трава.

Арцабы —	— шашки.
Асьпід-ка —	— злой-я.
Атава —	— вторично отрошенная трава.

Арцабы —	— шашки.
Асьпід-ка —	— злой-я.
Атава —	— вторично отрошенная трава.

Арцабы —	— шашки.
Асьпід-ка —	— злой-я.
Атава —	— вторично отрошенная трава.

Арцабы —	— шашки.
Асьпід-ка —	— злой-я.
Атава —	— вторично отрошенная трава.

Арцабы —	— шашки.
Асьпід-ка —	— злой-я.
Атава —	— вторично отрошенная трава.

Атрамент —	— чернила.
Ат —	— ат, які ты дураны!
Атэіста —	— безбожникъ.
Ацянькі —	— поклонъ дѣтскій.
Аці, аціць —	— кланяться, благодарить по-дѣтски.

Аця —	— благодарность по-дѣтски.
Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

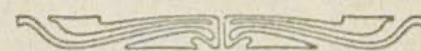
Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

Ач? —	— вишь, хотя, если.
Ач-жа —	— вотъ же.

(Праця будзе).

Чарговы нумар «Вольнае Беларусі» выйдзе 19-го мая.

Рэдактар Я. Лёсік.

А б в е с т к а.

Мэханічная фабрыка Віленскаго Таварыства Сельскай Гаспадаркі у Арле (высяленая з Вільні), суліць усім каопэратывам сталёвыя зубы (клеці) для барон—забіваць у дрэўляныя рамы.

Умовы прадажы і пробы высылаюцца почтай.

Адрас для лістоў: Орел, Кромская 48, Склад Віленскаго О-ва Сельск. Хозяйств.

Адрас для тэлеграм: Орел. Агрыкультура.